

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE—

Cilt: V

Ankara, Mart 14 1929

Sayı: 120

“Metafizik,,

Liselerin son sınıflarında bir kaç senedenberi ruhiyat, mantık v. s. gibi felsefeye ait derslerden mada bir de muallimler tarafından tercihan «metafizik» ismi verilen umumî felsefe okutulmaktadır. Fakat felsefe grubuna ait her ders hakkında bir ve hatta daha fazla ders kitabı mevcut olduğu halde şimdiye kadar metafizik için bir kitap bile mevcut değildi. Hem talebe ve hem de hocalar için müşkül olan bu halin önüne geçmek için bir çok felsefe hocalarının çalıştıklarını görüyoruz. Nitekim şu son günlerde intişar eden Hilmi Ziya Beyin «Metafizik» namlı eseri de böyle bir ihtiyacı tatmin etmek istiyor. Bundan dolayı Hilmi Ziya Beyin bu teşebbüsünü takdir etmemek kabil değildir.

Hilmi Ziya Bey bu eseri, mukaddemede söylediği gibi,

Yalnız muzaffer sporcuları, onların ahlâkî faziletlerini yiprandırarak şekilde, alkışlamamak ve maddî menfaatlerle karşılaştırmamak lâzımdır. Tâki sporu alkışlanmak yahut maddî menfaat temin etmek için değil iyi bir vatandaş ve mükemmel bir hayat adamı olmak için yaptığını anlatsın.

«Philostrate»ın «İsa doğumundan» 200 sene evel yazdığı şu satırları bazı memleket sporcularının ahlâkî vaziyetlerini ve düşüklüklerini, tenkit için bugün yazılmış zannetmemek mümkün değildir.

Bu satırları buraya nakletmekten maksadımız gençlerimizi tenkit ve ya tahtie etmek de-

Fransızcadan tercüme etmemiş ve lisenin son sınıfında verdiği derslerin notlarından meydana getirmiştir. Bunun için gösterdiği sebep te şudur: Fransızların bu çeşit eserleri çok eski bir tertip ve bundan dolayı ıskolastik mevzular gösteriyor. Binaenaleyh böyle bir kitabın doğrudan doğruya Fransızcadan tercüme edilmiş olmaması çok münasiptir. Yalnız şu var ki Almanca ve ya diğer bir dilden böyle bir eseri tercüme etmek daha münasip olmaz mıdır? İşte bizi böyle bir sorguya sürükleyen şey, bu eserin bir tercüme edilmiş eserin yerini bütüncü tutamadığıdır. Çünkü lise için yazılmış bir kitapta en umumî ve müssellemaat şekline gelen şeyler bulunabilir; fakat şahsî noktainazarlar için yer yoktur. Halbuki müellifin bütün gayreti bu tarafa doğrudur.

Kitaptaki felsefî noktainazar gildir. Yalnız yurdumuzun hudutları içinde canlanmasını, parlamasını yürekten dilediğimiz bu faaliyetin salim bir yolda yürürmesini temin için sporcularımızı ve sporu idare edenlerimizi müteyakkız olmağa davet etmektedir:

«Babalarımızın zamanında»
«Jimnastik zevk ve hayretle te-»
«maşaya deyer kıymetli atletler»
«yetiştiriyordu. Fakat bugünün»
«Jimnastiği (spor diye okuyunuz)»
«Atletleri (spor kahramanları»
«diye okuyunuz) o kadar değiş-»
«tirmiştir ki bedenî mümarese-»
«lerin hakikî amatörleri onlara»
«istihfaf ve istihkar gözüyle ba-»
«kıyorlar. Tabiate iftira ediliyor..»
«Onu müdafaa etmek lâzımdır.»
«Tabiatın dün yarattığı Arslan-»

bizde daha hiç tanınmamış ve hatta daha Fransızcaya tercüme edilmemiş olan bir muasır Alman filozofunun noktainazarıdır. «Phaenomenologie» edini taşıyan bu felsefe cereyanı yeni bir takım alışılmamış tabirler kullandığından güç anlaşılır bir haldedir. Bu halin ikinci bir elden geçtikten sonra kitaba aksettiğini düşünecek olursak o zamana belki vaziyeti anlayabiliriz. Filhakika herkes felsefî görüşünü temsil etmekte hürdür; fakat bir lise kitabındaki noktainazar anlaşılır bir tarzda olmalı ve bundan mada bunu okutacak hocaların bildiği ve bilebileceği bir şey olmalıdır. Halbuki Hilmi Ziya Beyin kitabı bu iki noktaya da taaruz ediyor.

Felsefî istilaklar hususunda, müellif, kendisini hiç bir prensipe bağlamamış. Nitekim şimdiye kadar takarrür ettiğini zannetti-

«lar bugünkülerden daha kuv-»
«vetli daha cessus değildi. Kö-»
«pekler, atlar, boğalar, dejenere»
«olmadılar. Tabiat her mahlûku»
«evvelce tespit ettiği veçhile»
«babalarımızın zamanında oldu-»
«ğu gibi yetiştiriyor.

«Atletlerin mümeyyizi olan»
«vasıfları tabiat onlara gene»
«bahşetmiştir. Bugün yokluğunu»
«hissettiğimiz şey bu mümeyyiz»
«evsaf değil, kuvvetli bir ahlâkın»
«idare ettiği iradedir. Atlet»
«varlığının hakikî kuvveti ahlâk»
«ve seciye kuvvetidir.»

«Atletler, artık kendilerini»
«maddî menfaatlara koştuktan»
«menneden kanun ve nizamları»
«tanımıyorlar. Zafer kolayca»
«alınıp satılıyor...»

Muallim : VILDAN AŞİR

gimiz bir çok istilahları değıştirmekten çekinmemiş. Meselâ «ademi tenafüz» tabirile ifade ettiğimiz «solidité» için «metanet» denmiş ki, bu hiç bir suretle caiz değildir, çünkü «metanet», yanılmıyorsa, daha çok manevî olmak üzere kullanılır. Eger «solidité» için tam bir karşılık isteniyorsa, hiç olmazsa «sulbiyte» denebilirdi. Sonra: Kant'ın kategorilerinden biri olan «Altheit» külliyyet ifade ederken mecmu, diye tercüme olunmuş. Bunların hepsini birer birer yazmak yazımızı çok uzatacağından birini daha zikretmekle iktifa edeceğim: «catégorique = makulevî».

Hilmi Ziya Beyin kitabında her iki büyük kısmın sonunda, bir de, «felsefi kıraat» namını taşıyan, filozoflardan seçilmiş parçalar vardır. Her nakadar bu parçalar iyi seçilmiş ise de tercümelerinde bazı noksanlar eksik değildir. Meselâ müellifin Hume' dan tercüme ettiği parçanın ilk cümlesi pek tercüme benzememiş. Nitekim Hilmi Ziya Beyin bir Fransızca tercümeden naklettiği bu cümle şudur: «aklı beşerin üzerinde cari olduğu, ve ya taharriyatımızı teşci eden bütün mevzular — tabiatile — iki cinse ayrılır: fikirlerin izafetleri ve vakıa eşysı.» Halbuki bunun tercümesi şöyle olmalı idi: beşerî aklın ve ya taharrinin bilumum mevzuları, tabiatile, şu iki nev'e taksim edilebilir: fikirlerin nispeti ve vakıalar [1]. Mamafi tercümenin aslından olmayan diğer bir tercümeden yapıldığını da nazarı itibara almak lâzımdır. Fakat her şeye rağmen, «vakıa eşyası» gibi hiç bir mana ifade etmeyen bir tabiri, bir felsefe müntesibinden

beklemezdik. İngilizcede «matter of fact» tabiri doğrudan doğruya «vakıa» demektir ve «Hume» un eserini tercüme eden Fransız, her kimse, muhakkak böyle tercüme etmiştir.

Bundan mada «Kant» tan alınan parçalarda da metne uymayan cihetler var. Nitekim bu tercümenin de ilk cümlesini nazarı itibara alacağım. «Bütün hükümlerde bir mevzula bir mahmulun rabıtası düşünülmüştür. (Ben burada yalnız icabî hükümlerden bahsediyorum, bilâhara yapacağım gibi, bunu selbî hükümlerde tatpik etmek kolaydır.) Bu rabıta iki tarzda mümkündür.» Halbuki aslından tercüme bize şunu gösteriyor: [2] bilumum hükümlerde mevzuun mahmulle nisbeti düşünüldüğüne nazaran bu nispet iki tarzda mümkündür. Her nakadar yalnız icabî hükümleri nazarı itibara alıyorsa da bunların bilâhara selebî hükümlere tatbiki kolaydır. Bundan bir iki cümle sonra Kant'ın «tevsîi» ve «izahî» dediği terkebî ve tahlilî hükümlere «şumulî» ve «beyanî» denmişse de, bu hiç bir surette caiz değildir.

Mukaddemesinde bir «felsefe tarihi resmi geçidi» şeklini münasip görmiyen müellif, tatbıkata geçince aynı şeyi yapıyor. Nitekim bilgi nazariyesi, Descartes, Locke, Berkeley, Hume ve Kant'ın felsefeleri hülâsa edilerek gösterilmiş. Diğer kısımlar her nakadar ayrı ayrı bahislere taksim edilmiş ise de gene felsefe tarihi sırası tutulmuştur. Mamafi bu kadar kat'i söylersem yanılırım, çünkü 125 inci sayfada felsefe tarihi sırası tutulmamış olduğu açıkça gözüküyor: «Sok-

[2] In allen Urteilen worinnen des Verhältnis eines Subjekts zum Prädikat gedacht wird, (wenn ich nur die bejahenden erwäge, denn auf, die verneinenden ist nachher die Anwendung leicht,) ist dieses Verhältnis auf zweierlei Art möglich.

rat'tan evvel bütün münakaşat bu vahtet ve kesret meselesi üzeri [ne idi]. Megara mektebi, Kyrene mektebi, Diogenes mektebi, Parmenid ve Xenophan mektepleri hep bu münakaşattan doğmuştur. Sokrat şuur meselesinde bunları telif etti, daha doğrusu felsefenin mihrakını değıştirdi.» Bu cümlede söyleniği gibi, isimleri birer birer sayılan, mekteplerin hepsinin, Sokrat'tan evvel olmadığını zannediyorum [*]. «Parmenid ve Xenophan mektepleri?» denen Eleahlardan mada diğerlerinin hepsi Sokrat'tan sonra olduğu için «Sokrat şuur meselesinde bunları telif» edemezdi. Nitekim «Diogenes mektebi» ismini taşıyan bir mektep olmadıktan mada yaşı itibarile Sokratı tanımasına bile imkân olmayan bir kimsenin fikirlerini Sokrat nasıl telif edebilir?

Mamafi bu ortaya attığımız şeylerin hepsine rağmen Hilmi Ziya Beyin kitabı takdire lâyıktır; zira her şeyin başlangıcı güçtür ve Goethe'nin dediği gibi:

«Es irrt Mensch solange er strebt» - insan çalıştığı müddetçe yanılır - yani yanılmağa mahkûmdur. İşte bunun için Hilmi Ziya Beyin zamanımızdaki felsefe cereyanlarını öğrenmek ve bunları etrafa yaymak için sarfettiği gayreti ve çalışmasını, bütün hatalara rağmen, hüsnü telâkki etmeliyiz, çünkü bir ikinci eserinde tekâmül göreceğimizden şüphe etmiyorum.

Dr. ORHAN SADEDDİN

[1] All the objects of human reason or enquiry may naturally be dividet into two kinds, to iwit, *Relations of Ideas*, and *Matters of Fact*.

[*] Bunun için Mehmet İzzet, felsefe Tarihi, S. 47 ve 92- 103 bakınız.